

Bányász Péter

A tábori postaszolgálat szerepe a harctéri morál fenntartásában. A tábori postaszolgálatok története a XX. század első felében¹

Rezümé:

Háború idején felértékelődik a katonák és családtagjaik közti kapcsolattartás, melyek megfelelő biztosításáról a tábori postaszolgálatok gondoskodtak. Tanulmányomban a tábori postaszolgálatok hadtörténeti áttekintésére teszek kísérletet, bemutatva a XX. század első felében történő szerveződésüket.

Kulcsszavak:

hadtörténet; tábori postaszolgálat; lélektani hadviselés; PSYOP; Osztrák–Magyar Monarchia, első világháború; második világháború; Magyar Királyság; Magyar Vörös Hadsereg; proletárdiktatúra; logisztika

Péter Bányász

THE MILITARY POSTAL SERVICE'S ROLE IN MAINTAINING MORALE IN THE BATTLEFIELD. THE MILITARY HISTORY OF POSTAL SERVICES IN THE TWENTIETH THE FIRST HALF OF THE CENTURY

Abstract:

During the war the connection between the soldiers and their family was overrated, which was appropriate provided by the military post office. In my study I venture to overview of the history of military post office services, as well presented their organization in the first half of twentieth century.

Key words:

military history; military post office service; psychological warfare; PSYOP; the Austro–Hungarian Monarchy; World War I; World War II; the Kingdom of Hungary; the Hungarian Red Army; dictatorship of the proletariat; logistic.

„Tisztelt Uram vagy Asszonyom, az Ön fia hamarosan alászáll az égből, hogy harcoljon és győzzön. Az Ön szeretettel és bátorítással teli levelei javítják a harci szellemét. Így nem vall kudarcot, csakis dicsőségben lehet része. A hazája pedig örökre hálás lesz, amiért ez inséges órában hűen szolgálta.”

Herbert M. Sobel, az USA
hadseregének századosa,
századparancsnok

Háború idején alapvetően fordul fel a katonák élete. A korábbi, civil életben megszokott szabadságukat elvesztik, parancsnokaik minden utasítását követniük kell, megszűnik a szabad mozgás lehetősége, harci egységüktől nem távolodhatnak

¹ A Magyar Hadtudományi Társaság 2011. évi pályázatára beérkezett dolgozat.

el. Hónapig, évekig (kezdetben) idegen emberekkel kell létezniük, melynek következtében egy teljesen új életritmus elsajátítása szükségeltetik. A háború borzalmainak elviselésére senki sem születik. A kiképzés során nem csupán a fizikai felkészítésre és a taktikai elemek elsajátítására kell gondot fordítani. Annak a katonának személyiségfejlesztése olyan elemeit is magában kell foglalnia, amely képessé teszi őket a harctéren tapasztaltak pszichológiai feldolgozására is.

A lélektani kiképzés célja tehát, hogy a lehetőségekhez mérten leginkább elősegítse a harctéren elvégzendő feladatok elvégzését és elviselhetőbbé tegye az egyénre, illetve a szervezetre ható pszichikai nyomást. Az a katona, aki mind fizikailag, mind szellemileg megfelelő kiképzésben részesült, könnyebben veszi az akadályokat, valamint behozhatatlan előnyre tesz szert azon katonákkal szemben, akiknél a fentiek elsajátítására nem fektettek kellő hangsúlyt.

Megfigyelések bizonyítják, katonai szolgálat idején a civil kapcsolatok felértékelődnek. Ennek magyarázatául a szabadság elvesztésének érzése, a személyiség háttérbe szorítása, az uniformizálódás, a kötött életformához való alkalmazkodás, a szervezeti keretek szolgáltnak, ugyanis ez által az egyénben felerősödik a civil életben hátrahagyottak iránti ragaszkodás, megnövekszik a család, a barátnő, barátok szerepe.

Egyesek úgy érzik, az otthon maradtak nélkülük elvesznek, képtelenek megállni helyüket segítségük nélkül. E félelmek mögött a katona belső bizonytalanságát, határozatlanságát találjuk. Ez esetben az egyén nehezen találja helyét társai közt. Családjától, barátaitól való távolság a személyes kapcsolataitól fosztotta meg. Ezért a katonák szellemi épségének megóvása érdekében létfontosságú, hogy valamilyen kapcsolatot fenntartsanak az otthoniakkal.

Az a katona, aki egyedül érzi magát, depresszióba süllyed, ezzel nemcsak a saját életét veszélyezteti, hanem hangulata könnyen átragadhat társaira. Ennek jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint a NATO által alkalmazott lélektani műveletek² (psychological operation – PSYOP) elmélete külön pontban foglalkozik a katonákhoz családtagjaiktól érkező levelek, üzenetek fontosságával.

Az Abraham Maslow³ nevéhez kötődő szükséglet-hierarchia⁴ alkalmazása figyelhető meg a fenti doktrína kidolgozásában. A katonákban nemcsak a fontosság érzését erősítik meg ezek a levelek; ugyanúgy szolgálhatnak a harcra való ösztönzésre, a csapatszellem erősödését fokozó közösségfejlesztésen át a bátorság növelésére, a katonák moráljának erősítésére.⁵

A hadtörténelem során számos példát találunk az ellenség dezinformáló kísérleteire, melyben a harcoló katonákat az otthon maradtakat ért szörnyűségekkel igyekeznek dezertálásra, a harcok beszüntetésére rávenni.⁶ Hogy ezektől az őrjítő gondolatoktól megvédjék a harcolókat, elengedhetetlen egy olyan közeg biztosítása, amely lehetővé teszi a kapcsolattartást az otthoniakkal.

² A PSYOP-ról bővebben lásd: Dr. Mező Ferenc: Az emberi szükségletekre irányuló műveletek című tanulmányát. http://www.zmne.hu/kulso/mhft/hadtudomany/2007/1/2007_1_15.pdf

³ Amerikai pszichológus, 1908–1970

⁴ Maslow szerint az emberi viselkedést egy sor szükséglet befolyásolja, amelyek viselkedésirányító szerepüket tekintve hierarchikus viszonyban állnak egymással. Az alapszükségletek növekvő sorrendben a következők: a fiziológiai, a biztonság iránti, a szeretet iránti, a tisztelet iránti szükséglet, valamint az önmegvalósítás szükséglete.

⁵ Ezen szükségletek a katonák biztonság iránti szükségletének megteremtésére, illetve a szociális szükségleteinek aktiválására valamint deaktiválására szolgálnak.

⁶ A második világháború idején gyakori volt a hátszágban maradt feleségek, lányok megerőszakolásáról, prostitúcióra kényszerítéséről terjedő röplapok terjesztése.

A modern korban a mobiltelefon, internetes technológiák révén erre számos lehetőség nyílik. Ezen eszközök megjelenése és elterjedése előtt a katonák családtagjaival való kapcsolattartás lehetőségét a tábori postaszolgálatok biztosították, melyek magyarországi szerveződésének története képezi tanulmányom tárgyát. Kutatásom időtartalma a tábori postaszolgálat megszervezését illetően öt időszakot ölel fel. Ezek a következők:

- 1) az Osztrák–Magyar Monarchia;
- 2) az első világháború;
- 3) a proletárdiktatúra;
- 4) az 1939-ben érvényben levő szabályok;⁷
- 5) a második világháború.

Összességében elmondható, hogy a tábori posta működését illetően a tárgyalt időszakokban nem tapasztalható jelentős változás, pusztán szervezetére, forgalmi körére vonatkozó eltérések találhatók. Ebből adódóan az aktuális résznél mindig jelzem, hogy mely korban miként módosult a szabályzat. Mivel a Magyar Királyság kontinuitásába a Magyar Vörös Hadsereg tábori postaszolgálata rövid ideig ékelődik be, ezért a többitől eltérően, külön fejezetben mutatom be az ekkor létrejött tábori posták működésére vonatkozó direktívákat.

A tábori posta közvetíti a postaforgalmat a hátszorból a hadra kelt seregekhez és megfordítva, valamint a hadra kelt sereg részei között, illetve a hadifogolytáborok között.

A tábori posta katonai és postaszolgálati (hivatalos) küldeményeket szállít, amelyeket a katonai parancsnokságok és alakulatok⁸ katonai-, postai és polgári hatóságok, hivatalok és intézetek a hadra kelt sereg részére és megfordítva, illetőleg ugyanilyen küldeményeket a hadra kelt sereg részei között; ezen felül magánküldeményeket a hátszorból a hadra kelt sereg részére és megfordítva, valamint ugyanilyen küldeményeket a hadra kelt sereg részei között. Amint a korabeli meghatározás fogalmaz: „*A tábori posta feladata egyrészt, hogy a hivatalos küldeményeket gyorsan és pontosan továbbítsa, másrészt hogy a magánküldemények közvetítésével a szellemi érintkezést és az összetartozandóság érzését a hadra kelt sereg és a hátszorból között fenntartsa és erősítse.*”⁹

A katonai érdekek megóvása céljából, úgy is, mint a katonai intézkedések titokban tartása (elsősorban hadműveletek előtt) időközönként a tábori forgalom korlátozását vagy szüneteltetését, másfelől pedig különleges viszonyok (hosszabb hadműveleti szünetek stb.) a tábori postával szállítható küldemények forgalmi körének bővítését tehetik szükségessé. Ezen ügyekben a mindenkori fővezérség – tábori híradási főnöke útján – intézkedik. Ha a hadműveleti helyzet megköveteli, a fővezérség a hadra kelt sereg személyeinek megtilthatja magánküldemény feladását, a tábori posta működését meghatározott időre teljesen szüneteltetheti vagy meghatározott területen szám szerint felsorolt tábori postahivatalokra korlátozhatja.

⁷ Ekkor csupán elméleti utasítás szerepelt a tábori postaszolgálatról, ugyanis a tárgyalt korban nem viselt hadat a Magyar Királyság.

⁸ Alakulatok: a szervezetszerű egységek (csapattestek, osztályok, alosztályok) és ezeken belül az akár szervezetszerűen, akár átmenetileg alárendelt csapatrészek.

⁹ Cs. kir. tábori posta célja és terjedelme, 1. Oldal, A cs. és kir. tábori posta – A cs. és kir. tábori posta szervezete – A cs. és kir. tábori postaszolgálat tekintetében – szolgálati utasítás A cs. és kir. tábori postaszemélyzet részére. – Határozmányok a cs. és kir. tábori posta használatára – tábori postaszolgálat, 1914

A tábori posták szervezete

A tábori postaszolgálat szervezetei a különböző korokban eltérő módon alakultak, de általánosságban elmondható, feladatkörüket tekintve megegyeztek. Az Osztrák-Magyar Monarchia idején a szervezeti rendszer közigazgatási és kezelési szervekre oszlott. A közigazgatási szerv az alábbiak szerint épült fel:

- a) tábori posta vezérigazgatóság;
- b) tábori postaigazgatóságok.

A kezelési szolgálat ellátására a következők voltak hivatottak:

- a) tábori főpostahivatalok;
- b) tábori postavezetőségek;
- c) tábori postahivatalok;
- d) hadtáp postahivatalok.

A tábori postaszolgálat szervezeti rendje 1914-ben a következők szerint alakult:

- A közigazgatási részért feleltek:
 - a) a cs. és kir. tábori posta vezérigazgatóság;
 - b) a cs. és kir. hadsereg postaigazgatóságok.
- Kezelési szolgálat:
 - a) a cs. és kir. tábori főpostahivatalok;
 - b) a cs. és kir. tábori postahivatalok;
 - c) a cs. és kir. hadtáp-postahivatalok.

1939-ben tábori postahivatal szervei igazgatási és kezelési szolgálatra tagozódtak. Az igazgatási szolgálatot, egyben a hadra kelt sereg egész tábori postaszolgálatának vezetését a tábori postaigazgatóság látta el. A kezelési szolgálatot a következő tábori postai szervek biztosították:

- a) a központi tábori postahivatal;
- b) a tábori postahivatalok;
- c) a hadtáp-postahivatalok.

1941-re a tábori posta szervei a korábbiakhoz hasonlóan igazgatási és kezelési szervekre tagozódnak. A hadra kelt sereg egész tábori postaszolgálatának vezetését a tábori postaigazgatóság végzi, azonban a kezelési szolgálat tekintetében bővül az ellátásban résztvevők köre:

- a) központi tábori postahivatal
- b) tábori főpostahivatalok
- c) elosztó tábori postahivatalok
- d) tábori postahivatalok;
- e) tábori mozgóposták és tábori postajáratok
- f) hadtáp tábori postahivatalok
- g) tábori postafiókként kijelölt polgári postahivatalok

A tábori posta személyzete

A Monarchia idején a tábori főpostahivatal személyzeti létszámát, mely az illető hadsereg nagyságától függ, a hadügyminisztérium az érdekelt szakminisztériummal egyetértve egyedileg állapította meg. A tábori főpostahivatal részére átlagosan előreirányzandó az illető hadsereghez beosztott minden 2 tábori postahivatal

(vezetőség) után 1 tisztviselő, minden 4 hivatal után 1 tábori postakalauz és 1 szolga. A szükséges tisztviselők és szolgák kirendelése ügyében az illető szakminisztériumok intézkednek.

A hadtáp-postahivatalok személyzetét a tábori postaigazgatóságok rendelték ki, még pedig első sorban a tábori főpostahivatalok rendelkezésére álló személyzetből azok közül, akiket a hadtáp-postahivataloknál szolgálattételre jelöltek ki.

A hadtáp-postahivataloknál teendő szolgálatra első szükségletképpen kijelölt:

- a) a cs. kir. kereskedelemügyi minisztérium 30 tisztviselőt, 15 kalauzt és 30 szolgát;
- b) a mi. kir. kereskedelemügyi minisztérium 20 tisztviselőt, 10 kalauzt és 20 szolgát

Ezen felül szükséges személyzettel a hadtáp-postahivatalokat a kellő időben vagy a mindenkori szükséghez képest a tábori posta vezérigazgatóság a mindkét szakminisztérium rendelkezésére álló tartalékszemélyzetből látta el.

A tábori postaszolgálatra kijelölt hadköteles postaalkalmazottakat csapatszolgálatra nem lehetett behívni sem általános, sem részleges mozgósítás esetében. Azok ellenben, akik tábori postaszolgálatra általános tartalék gyanánt voltak előjegyezve, mozgósítás esetén a csapatszolgálat alól nem voltak felmentve ugyan, de amennyire ezt az állományok megengedik, az illető csapat pótalakulatához kerültek beosztásra. Mozgósítás esetén a tábori postaszolgálat alól való felmentésre irányuló kérelmek csakis igazol betegség esetén voltak figyelembe vehetők.

Ezek az alkalmazottak az illető tábori posták felállítási helyére történt bevonulásuk esetén kötelesek voltak az ajánlati lapon megnevezett katonai állomáshely parancskonokságon haladéktalanul jelentkezni.¹⁰

A tábori postaintézetek részére (a hadtáp-postahivatalok kivételével) rendszeresített írnokokat és küldöncöket az illető törzscsapatok szolgáltatták. Ezen személyek elvi szempontból csakis olyan altisztek lehettek, akik katonai szolgálatuk előtt, mint tisztviselők, postamesterek vagy kiadók már működtek; beosztásukat már békeidőben azon póttest állományában megkapták, melynek szervezetszerű feladatát képezi a törzscsapatok felállítása. Az írnokok, küldöncök a tábori postaszolgálatra nézve a tábori postatisztviselőnek voltak alárendelve, katonai-rendőri és fegyelmi tekintetben az illető főhadiszállás, illetve törzshadiszállás törzsparancsnokság fennhatósága alá tartoztak.

Az első világháború idején a cs. és kir. tábori posta személyzete az alábbiakból tevődik össze:

- a) tisztviselők;
- b) gépkocsivezetők;
- c) szolgák (tábori postakalauzok és hivatali szolgák);
- d) a csapatállományból kirendelt altisztek és katonák (írnokok, küldöncök) a vonatcsapat legénységéből;
- e) polgári fuvarosokból és polgári szolgák.

A cs. kir. tábori postaigazgatót az uralkodó már a békeidőben kinevezte helyettesével együtt. Tisztviselőket, gépkocsivezetőket, szolgákat a hadügyminisztériumnak a cs. kir. Kereskedelemügyi minisztérium illetve a m. kir. kereskedelemügyi miniszter hozta javaslatra. Hegyi dandárok számára Bosznia-

¹⁰

Az ajánlati lapot az illető szakminisztérium bocsátotta ki.

Hercegovinában felállított tábori postákhoz tisztségviselőket a bosznia-hercegovinai katonai posta bocsátotta rendelkezésre.

A Birodalmi Tanácsban képviselt királyságok és országok kötelékbe tartozó tisztviselőknek, gépkocsivezetőknek, szolgáltnak a németet és még egy nyelvet kellett beszélni; a magyar szent korona országaiba tartozóknak a magyar államnyelvet, lehetőleg a németet is ismerniük kellett. A tábori postaszolgálatra behívottaknak megfelelő fizikai rátermettséggel kellett rendelkezniük, hogy a háború okozta fáradalmakat képesek legyenek elviselni.

Tábori postaszolgálatra elvileg védköteles és pedig elsősorban katonailag ki nem képzett, ilyenek hiányában katonailag kiképzett népfölkelő-köteleseket és utolsó sorban hadseregbeli és honvédségbeli védőket kell kijelölni tábori postatisztviselőknek. Attól a perctől fogva, hogy a hadra kelt seregnél való tábori postaszolgálatra bevonultak, katonai hivatalnok jellegét veszik fel, aminek következtében hadtörvényszéki eljárás és katonai fegyelmi szabályok alá estek.

1939-re a tábori postaszervezetek személyzete elvben a honvédségi postaszolgálatra behívott postaalkalmazottakból (tisztviselők, altisztek, gépkocsivezetők) és a honvédség állományából származó legénységből rekrutálódott. Ezen Magyarország hadba lépését követően sem változtattak. A tábori postai szervekhez jó szakismerettel rendelkező postaalkalmazottak kerülhettek, akik testi rátermettségüknél fogva alkalmasak voltak a hadiszolgálattal járó fáradalmak elviselésére. Kívánatos volt, de nem feltétel, hogy valamely környező állam nyelvét is beszéljék.

A tábori posta igazgatóját a m. kir. kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter már békében kijelölte. A tábori postatisztviselőket, altiszteket és gépkocsivezetőket a m. kir. Posta vezérigazgatóság hozta beosztásra javaslatba.

A m. kir. Posta alkalmazottai tábori postai beosztásukban is a m. kir. Posta állományában maradnak, és tábori postaszolgálatuk tartalmára a Honvédelemről szóló 1939. Évi. II. T.c. 87–94.§-ok végrehajtási utasítása alapján a honvédség szükségleteire honvédelmi munkaszolgálat címén igénybevett polgári alkalmazottaknak tekintendők. Igénybevételük módját, viszonyukat a m. kir. Honvédséghez, ruházatukat, illetményüket, stb. a honvédelemről szóló 1939. Évi. II. T.c. 87–94.§ szabályozták.

A tábori posta szerveihez név szerint beosztott személyzetten kívül m. kir. postának a hadi többség-szükséglet kielégítésére, a beosztott személyzet 25%-ának megfelelő tartalékszemélyzet is készenlétben kellett tartania. A tábori postaszolgálatra kijelölt személyzetet minden más honvédségi fegyveres szolgálat alól fel volt mentve. A tábori postaszervek vezetői – munkatorlódás esetében – a rendszeresített honvéd legénységen kívül kiegészítő munkaerőt az előljáró seregtest-parancsnokságuktól igényelhetnek. Megbízhatóságukért a kirendelt parancsnokság felelős.

A tábori postához beosztott honvéd legénység a m. kir. Honvédség részére rendszeresített illetményt kapta.

Személyzet bevonulása

A Monarchia, illetve az első világháború idejében általános mozgósítás esetén tábori postaszolgálatra kiszemelt tisztségviselők, postakalauzok, szolgálk kötelesek voltak a behívó parancs előtt jelentkezni, és az ajánlati lap határozata szerint az illető tábori postahivatal helyére bevonulni. Részleges mozgósítás esetében csak távirati értesítés megtörténtekor kellett a fentieket alkalmazni. Hivatalvezetők először a posta és távírda vezetőséghez voltak kötelesek bevonulni, ahol átvették az

ellátmányokat, berendezéseket, majd azonnal rendeltetési helyükre utaztak. A személyzet köteles volt egyenruhában megjelenni.

1941-től a személyzet behívását, jelentkezését, nyilvántartásba vételét, elbocsátását a honvédség részére előírt szabályok írták elő. A postaszolgálatos nők behívására, ellátására és elbocsátására a munkaszolgálatra vonatkozó törvények voltak érvényesek.

A tábori postaszolgálatot ellátó személyzet kötelességei

A személyzet feladatai közé tartozott, hogy szolgálatukat „lankadatlan buzgalommal” lássák el. Különös elővigyázatossággal kell ügyelniük arra, hogy a kezelésükre bízott postaküldeményeket feladók katonai vonatkozású hírek továbbítására ne használhassák fel. Hadműveleti területen külön figyelniük kellett arra, hogy az ellenség számára értékes híryananyagkezelésükre bízott küldemények alakjában se maradjon vissza.

A tábori postaigazgató kötelessége volt, hogy megszervezze a hadra kelt sereg tábori postaszolgálatát és ellenőrizze a tábori postaforgalmat. Továbbá, hogy a tábori postaforgalom esetleges korlátozására, időleges vagy állandó jellegű szüneteltetésére a tábori híradás főnökének javaslatot tegyen. A postakezelési szolgálat ügyeit önálló hatáskörrel vezette és e tekintetben állandó értekezést kellett fenntartania a kereskedelmi- és közlekedésügyi miniszterrel. Rá tartozott az egész tábori postaszolgálat egységes szabályozása és minden fokon való ellenőrzése. Gondoskodott a személyzet kiegészítéséről, valamint a tábori és polgári postahivatalok működése közt az összhangot biztosításáról.

A tábori postahivatal-vezetők és a központi szervekhez beosztott vezető állású tábori postatisztviselők fegyelmi vagy bűnvádi eljárás alá tartozó ügyeinél a fenyítés kiszabására, avagy a bűnvádi eljárás megindítására az előljáró parancsnok szaktanácsadóivá váltak. Ők feleltek a tábori postaszolgálat szabályszerű ellátásért és a leltári tárgyak állományaiért. Tartalékos tisztiképzésen megfelelt tábori postahivatal vezetőt az előljáró seregtest-parancsok az alosztály-parancsnokokat megillető fegyelmi fenyítő hatalommal ruházhatta fel. Parancsokságuk eligazításán, az általános utasításnak megfelelően kötelesek voltak megjelenni; a hadműveleti helyzet alakulását éber figyelemmel kellett kísérniük, ugyanis a tábori postára vonatkozó utasítást olyan időben kellett kérniük, hogy a küldemények és a felszerelési tárgyak továbbszállításáról idejében és tervszerűen gondoskodhassanak.

A tábori posta forgalmi köre és ezek díjazása

A tábori postával szállíthatók, tehát a tábori postákhoz küldhetők és ott feladhatók a parancsokságtól és alakulatoktól, katonai és polgári hatóságoktól, hivataloktól és intézetektől származó vagy címükre bárhol feladott postai küldemények, beleértve a postai, távíró, távbeszélő és rádiószolgálat érdekében váltott postaszolgálati küldeményeket is. Megkülönböztetünk hivatalos, illetve magánküldeményeket.

Hivatalos küldemények lehetnek:

- a) közönséges vagy ajánlott levélpostai küldemények¹¹ változó súlyhatárral;¹²
- b) értéklevelek az érték korlátozása nélkül;¹³

¹¹ Levélpostai küldemények: nyitott és zárt levelek, levelezőlapok, nyomtatványok, hírlapok, folyóiratok, áruminták, üzleti papírok.

¹² 1939-től 500 g súlyhatárig.

¹³ 1939-től értékhatár nélkül, 500 g súlyhatárig.

c) csomagok meghatározott súlyhatárig.¹⁴

Magánküldemények lehetnek:

- a) tábori postai levelezőlapok;
- b) posta vagy magánipar által gyártott nyílt levelezőlapok;
- c) közönséges, tehát nem ajánlott levélpostai küldemények;¹⁵
- d) értéklevelek, de csak a feladó parancsokságnak írásbeli engedélyében;¹⁶
- e) sommáscsomagok, meghatározott értéknyilvánítással, illetve súlyhatárral.¹⁷

Tábori postákhoz küldhetőek voltak a következő magánküldemények:

- a) közönséges, tehát nem ajánlott nyitott vagy zárt levelek;¹⁸
- b) tábori postai levelezőlapok;
- c) levélpostai küldemények;¹⁹
- d) értéklevelek meghatározott érték és súlyhatárral;²⁰
- e) sommáscsomagok meghatározott súlyhatárral.²¹

Katonai és postaszolgálati hivatalos küldeményekhez ajánlás, térítvény, expressz, mint különleges szolgáltatás volt igényelhető, de utánvétellel egyiket sem lehetett terhelni. Magánküldeményhez e szolgáltatásokat nem biztosították.

A postaforgalom előnyösebb lebonyolítása érdekében a mozgósítás napjától kezdődően a posta értékikként kétféle színű és különböző szövegezésű tábori postai levelezőlapot bocsájtott forgalomba:

- a) a rózsaszín színű levelezőlapokat a polgári postahivatalok árusították és kifejezetten a hadművelleti terület felé irányuló levelezésre szolgáltak;
- b) a szürke színűek a hadművelleti területen a hadra kelt sereg személyeit hivatalból látták el.

Ettől függetlenül azonban a postahivatalok mindkét irányú forgalomban kötelesek voltak akadálytalanul továbbítani.

Tábori postahivatalok csak tábori postahivatalokhoz vagy a hátszágba, illetőleg a hadművelleti területre szóló postaküldeményeket fogadhattak el felvételre. Külföldre címzett küldeményeket a tábori postahivataloknál általában nem lehetett feladni, csak kivételes esetekben. Külföldről érkező és a tábori postákhoz címzett postaküldeményeket azonban a tábori postahivatalok, a szabályzat rendelkezéseit figyelembe véve, de egyébként akadálytalanul kézbesíthették a címzettnek.

Postaküldemények feladása a hadművelleti területen

¹⁴ 1939-ben a hivatalos csomagok súlyhatára 10 kg, kiterjedése bármely irányban nem haladhatja meg a 75 centimétert, kivéve az elesettek holmijait, amely darabonként maximum 20 kilogrammosak lehetnek.

¹⁵ 1905-ben magánlevelek 70 g. Súlyhatári portómentesek, 1915-re ez 100 g-ra módosul amely a továbbiakban változatlan marad.

¹⁶ 1905-ben és 1915-ben nem volt meghatározva értékhatár, 1939-ben ez 1000 pengő érték és 100 g. súlyhatárig, de ez 1941-re 1200 pengőre módosult.

¹⁷ 1905-ben és 1915-ben nem volt meghatározva súly- és értékhatár, 1939-ben ez értéknyilvánítással 5 kg súlyhatárig, ami 1941-re 3 kg súlyhatárra csökken és 560 P értéknyilvánítást engedélyeztek.

¹⁸ 1939-től 100 g-nál nem nehezebb.

¹⁹ 1939-től 100 g-nál nem nehezebb

²⁰ 1939-ben 1000 P érték és 100 g súlyhatárig, aminek összege 1941-től 1200 pengőre emelkedett.

²¹ 1939-ben 5kg súlyhatárral, ami 1941-re 3 kg-ra csökken, értéknyilvánítása pedig 560 pengő.

A postai feladásra szánt küldeményeket minden egyes parancsokság, alakulat naponként, lehetőleg meghatározott időben köteles volt összegyűjteni, valamint tartalmukat ellenőrizni. Az ellenőrzött küldeményeket a meghatalmazott tiszt útján a tábori postán feladta.

Hadműveleti területen katonai személyek a közönséges levélpostai küldeményeket levélszekrény útján, csak a tábori postahivataloknál adhatták fel. Amennyiben a hadműveleti területen polgári postahivatal is működött, ha tiltás nem fogalmazódott meg, azok szintén használhatóak voltak.

Ha a tábori postahivatal a csapat mellett haladt el, hivatalos küldeményeket vagy a parancsokság, alakulat által ellenőrzött magánküldeményeket csakis abban az esetben vehetett át, ha e tevékenységével a menetet nem zavarja, a tábori postát pedig nem késlelteti.

1941-re azonban hadműveleti (kihelyezési) területen, de állandó helyőrségükben levő honvédszemélyek a tábori posta igénybevételét megtiltották. A hadra kelt seregtest parancsoksága kivételes esetben megengedhette, hogy az alárendeltek levélpostai küldeményeit közvetlenül a tábori postahivatalnál adják fel levélszekrény útján, de ez esetben gondoskodnia kellett a küldemények átvizsgálásáról, ellenőrzéséről. Hadtáp tábori postahivataloknál azonban ez tiltott volt. Hadműveleti területen működő polgári postahivatalokat, amennyiben hadtáptábori postahivatalként nem voltak kijelölve, tilos volt igénybe venni.

Ütközet után a tábori postahivataloknak mindent el kellett követniük, hogy a csapatok küldeményeinek feladását megkönnyítsék. Ilyenkor minden rendelkezésre álló segéderőt felhasználhattak a küldemények összeszedésére, majd ellenőrzést követően postai kezelésbe vették. Amennyiben a kézbesítés sikertelen volt, az ok feltüntetésével vissza kellett küldeni a feladónak.

Tábori postahivatalok felszámolása

A tábori postai szervek működésének megszüntetése alkalmával az érdekelt tábori postahivatal elkészítette és lezárta az összes postai számadási okiratait és beszolgáltatta a tábori postaigazgatóságokhoz. Esetleges pénzkészletét azonban a központi tábori postahivatalnak küldte meg. A tábori postahivatalnál esetleg még megmaradt kézbesíthetetlen könyvelt és közönséges postaküldeményeket a polgári postahivatalnak szolgáltatta be.

A leszerelésről a tábori posta személyzete a tábori postaigazgatóság által kiállított igazolást kapott, amelyben a tábori postánál teljesített szolgálati idő tartalmát és beosztásának minőségét is hivatalosan igazolták. A leszerelt tábori postahivatalok vezetői kötelesek voltak a tábori postaigazgatóság címére összefoglaló jelentést felterjeszteni, amelyben a tábori postaszolgálatuk eseményeiről beszámoltak, észrevételeiket, javaslataikat a múltra és jövőre nézve megtették. Leszerelés után a tábori postahivatal minden polgári alkalmazottja – ellenkező rendelkezés hiányában – köteles volt haladéktalanul jelentkezni eredeti polgári beosztásában, ahonnét annak idején hadiszolgálatra bevonult. A tábori postaigazgatósághoz beosztottak pedig mindaddig folytatják e beosztásukkal járó szolgálatukat, amíg a tábori postahivatalok leszerelésével kapcsolatos ügyeket el nem intézték, és a fővezérség részére összefoglaló beszámolójukat el nem készítették.

1914-ben a cs. kir. Tábori posta felállításának, fenntartásának a költségeit a hadügyi tárca állta, így a bevétel is őt illette. 1939-ben tábori posta jövedéki bevétele a m. kir. Postát illette meg, viszont a tábori postahivatalok értékciikk és nyomtatványszükségleteiről békében és háborúban a m. kir. Posta gondoskodott.

Hasonlóképpen gondoskodott a postaalkalmazottak személyi járandóságairól. A katonai illetmények azonban, éppen úgy, mint a tábori posta összes dologi kiadásai, a honvédelmi tárcát terheltek.

A vörös hadsereg tábori postája

A Vyx-jegyzék elutasítását követően, a proletárdiktatúra 1919. március 21-ei kikiáltása után, a fegyverszüneti demarkációs vonalon túl kijelölt területek megszállási övezetökké váltak. A proletárdiktatúra kikiáltásakor a fegyverszüneti vonal csehszlovák, jugoszláv és román szakaszán a déli, olasz hadszíntérről visszavont és le nem szerelt kisebb egységek valamint a magyar hadsereg szervezés alatt álló alakulatai állomásoztak. Központi irányításukat a budapesti hadügyminisztérium látta el. Ezek a még általában nem harcképes alakulatok a román királyi intervenció hadsereg előrenyomulása elől április második felében a Tiszáig húzódtak vissza.

A hadügyi népbiztosság április 22-én, Szolnokon hadsereg-parancsnokságot állított fel, hogy a Tiszta vonalára visszavonult és szétszórta egységekből szervezze meg a Vörös Hadsereg keleti csoportosítását és a Tisza védelmét, valamint sikerrel vegye fel a harcot intervenció seregek ellen. Parancsoknak Böhm Vilmost, vezérkari főnökének Stromfeld Aurélt nevezték ki. A parancsnokság megnevezése Keleti Hadsereg-parancsnokság. Tervbe vették az Északi és Déli Hadsereg felállítását is. A három hadsereg vezetését a Hadsereg-főparancsnokság látta volna el.

A román hadsereg május 1-jén Szolnoknál elérte a Tiszát. A Keleti Hadsereg-parancsnokságot ekkor Gödöllőre helyezték át és a nevét Hadsereg-parancsnokságra változtatták. Ezzel egy időben ejtették az előbb vázolt szervezési tervet. A Vörös Hadsereg eddig megszervezett és feltöltött alakulatait nyolc hadosztályba vonták össze, két-három hadosztályt egy hadtestparancsnokság alá rendelték.

Május 1-jéig nem létezett sem a köztársasági hadseregnél, sem a Vörös Hadseregnél tábori postaszolgálat, az új hadsereg szervezésével együtt rendelték el felállításukat. A seregtestekhez és azok alárendeltjeihez beosztott tábori postahivatalok, valamint központi tábori postaszervek és hadtáp-posták május 3-án kezdték meg működésüket.

A tábori posta felállítására a szociális termelés népbiztosságának 1919. április 30-án kelt 11 178. sz. rendelete intézkedett. A hivatalok felállításán kívül a rendelet szabályozta a hivatalos és magánküldemények továbbítására, valamint címzésükre vonatkozó előírásokat.

Május 22-én kelt 12 104. számú rendeletében a hadügyi népbiztosság elrendelte, hogy a táborban a Vörös Hadsereghez tartozó egyének által feladott levelezés katonai ellenőrzés alatt áll. Az ellenőrzés megtörténtét a levél, levelezőlap címdoldalán az illetékes katonai szerv bélyegzője és a felülvizsgálatot végző katonai közeg aláírása igazolja, mely szerint engedélyezi a továbbküldést. Ha megtagadja a továbbküldést vagy hiányzik az igazolás valamelyik módja, illetve a táborból lezártan érkezett leveleket és egyéb "gyanús"²² levelezéseket a budapesti 72-es számú

²² Gyanúsnak minősül minden olyan levélpostai küldemény, amelyet a Vörös Hadsereg kötelékébe tartozó személyek nem tábori postán, hanem hadművelleti területen működő polgári postahivatalnál adtak fel.

postahivatal épületében működő katonai levéllenőrző bizottsághoz kellett küldeni *“cenzúrázatlan tábori postai levelezés, Budapest 72.”* felirattal, külön kötegben.

A tábori posták létrehozásakor nem számozták meg a postahivatalokat, de miután e módszer csődöt mondott, 29 nap elteltével visszatértek a számozásra.

Az 1919. június 5-én kelt 13 259. számú rendelet közölte, hogy a Hadsereg-parancsnokság a tábori postahivatalokat, a budapesti főállomás kivételével, 1919. június 1-jétől kezdve megszámozta. A címzésre vonatkozó rendelkezéseket úgy módosították, hogy a küldemények jobb alsó részére a tábori postahivatalt kell írni, ahová a címzett utalva van. A címzett csapattestet, parancsokságot, intézet stb. megjelölni tilos volt.

A Vörös Hadsereg tábori postájának 92 napos idejét két, élesen elhatárolt időszakra oszthatjuk. E két időszakban használt bélyegzők egymástól alapvetően eltérnek. Az első, számozatlan tábori posták időszaka 29 napos és 1919. május 31-ig tartott; a második, számozott posták időszaka 63 napos és 1919. június 1-től augusztus 2-ig terjedt.

1919. augusztus 2-át, az utolsó tábori postahivatal román megszállás alá kerülését tekintjük a Vörös Hadseregben működő tábori postaszolgálat megszűnésének. A rendszerváltást követő kormány kereskedelemügyi miniszterének legelső rendeleteinek egyike a tábori posta megszüntetésével foglalkozott. Az 1919. augusztus 8-án kelt 17 118/1919. számú rendelet közölte, hogy a Hadsereg-parancsnokság a tábori postahivatalok működését megszüntette. Utasították a postahivatalokat, hogy tábori postacímre többé ne vegyenek fel küldeményét. A levélgyűjtőszekrényben talált és tábori posta rendeltetési hellyel ellátott leveleket és levelezőlapokat pedig a feladónak kell kézbesíteni.

Összegzés

Számos megfigyelés támasztja alá, hogy a harcoló katonák morálját nagyban növeli, ha rendszeresen lehetőségük nyílik a szeretteikkel való kapcsolattartásra. Ez motiválónak hat az egyénre és kiegyensúlyozott pszichikai állapotot eredményezhet. A katona harci kedvének megőrzésével elkerülhető, hogy társai közt depresszió, lehangoltság legyen úrrá.

Napjainkban a kapcsolattartást elősegítik az olyan innovatív eszközök, mint az okostelefonok, közösségi médiaoldalak, de ezek a termékek csupán az elmúlt évtized fejlesztései. Tanulmányomban azon tábori posták történetét kívántam felvázolni, amelyek eme fontos feladatot látták el a XX. század első felében.

Mint láthattuk, a tábori posták szervezete roppant összetett, olajozott rendszerrel működött, melyben a logisztika gépezete a mai kor kívánalmainak is játszva megfelel. Ahhoz azonban hogy a dolgozatomban bemutatott magas színvonalat képesek legyenek fenntartani, nem bizonyult volna elégségesnek, hogy a szabályzatokban „szárazon” megfogalmazott direktívákat megalkossák. Olyan, professzionálisan képzett személyzetre volt szükség, amelynek megléte garantálta az elmélet és gyakorlat közti összhangot.

Napjainkban a tábori posták szerepe lecsökkent. Hazánk katonái a világ különböző országaiban békefenntartó műveletekben vesznek részt.²³ A technikai eredmények hatására a kapcsolattartás nem igényli egy olyan szervezett postaszolgálat létét, mint amilyen az általam feldolgozott korokban működött. Bár a

²³ Többek között Koszovóban vagy Afganisztánban.

missziók ellátására a szolgálati és magánküldemények továbbítására ugyanúgy futár- és postaszolgálatot kell létesíteni,²⁴ ez azonban elsősorban a csomagok²⁵ továbbítására szolgál, a személyes kapcsolattartás javarészt digitális úton zajlik.

Felhasznált irodalom

- Tábori postaszolgálati szabályzat. Budapest, 1941. M. kir. Honvédelmi Minisztérium
- Tábori postaszolgálat szabályzat. Budapest, 1939. M. kir. Honvédelmi Minisztérium
- Utasítás a tábori postahivatalok postautalvány-szolgálatára nézve. Budapest, 1915.
- Kostány Ákos: A Magyar Vörös Hadsereg tábori postája. Posta és bélyegmúzeumi szemle, 3. szám, Budapest, 1971
- Szervi határozmányok és szolgálati utasítás a hadra kelt seregeknél működő tábori posta számára. Budapest, 1905. Cs. és kir. Hadügyminisztérium
- Majoros József: Tábori postával a világháborúban. Budapest, 1937
- Böszörményi Kálmán: Postakezelési kézikönyv. Budapest, 1886
- Tábori Postautalványszolgálat. Budapest, 1940. Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium
- Ferenczi Pál és Horváth József: Közlekedési szaknaptár az 1916. Évre. Budapest, 1916
- A tábori postahivatalok utalványszolgálati utasítása. Budapest, 1916.
- Kereskedelmiügyi m. kir. miniszter
- Suchy Sándor: Tábori postaszolgálat a múltban és a jövőben. Budapest, 1941. Magyar Posta
- Dr. Mező Ferenc: Az emberi szükségletekre irányuló lélektani műveletek (PSYOP). 2007. [HTTP://WWW.ZMNE.HU/KULSO/MHTT/HADTUDOMANY/2007/1/2007_1_15.PDF](http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_15.pdf)
- Magyar Sándor mk őrnagy: Katonai kommunikációs igények, lehetőségek a békefenntartás vezetésének támogatásában. 2009 http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2009/magyar_sandor.pdf
- Szávay István: Harctéri pszichológia. 2005. <http://szavayistvan.com/SCRIPTS/PSZICHO.PHP>

²⁴ Belföldi kézbesítést a Futár- és Posta Alközpont, valamint az Állami Futárszolgálat végez, míg a missziós küldemények továbbítására a 64. Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred hivatott.

²⁵ Megjegyzendő, hogy a csomagok továbbítására külön engedély szükségeltetik.